

KONGL. VETENSKAPS
ACADEMIENS
HANDLINGAR,

FÖR MÅNADERNE
OCTOBER, NOVEMBER, DECEMBER,
ÅR 1778.

PRÆSES,

HERR ALEX. M. STRUSSENFELT,
General-Major, Commend. af K. Sv. Ord.

Om det sken, som plågar omgifva Månen, då han betäcker hela Solen.

Då jag, uti K. Academiens Handlingar för år 1764, sökte gitva de uti Astronomien oförfarne et litet begrep om Sol-Förmörkeller, de-

BESKRIFNING
om *Rhinoceros bicornis*;
af

ANDREAS SPARRMAN, M. D.

Rhinoceros unicornis, hvilken efter all anledning endast uppehåller sig i Asien, har åtskilliga gånger blifvit förd til Europa, samt af flere tåmmeligen väl beskritven och afritad, sårdeles af Herr PARSON (uti *Philos. Transact.*).

Deremot har *Rhinoceros bicornis*, hvilken förmodeligen endast träffas i Africa, af ingen Natur-forskare förut blifvit sedd och beskri-ven. KOLBE låger sig väl hafva sedt detta djur, men hans fabelaktiga beskrifning öfver det samma, så väl som felaktiga ritning, gifva full anledning at tro, det KOLBE i detta mål, så väl som många flera, är blott et Echo af Invånar-nes opåliteliga berättelser. (*)

Många horn af *Rhinoceros bicornis*, hafva dock längesedan fått rum i Europeiska Cabi- netter, hvaraf man väl sedt, at en Tvåhornad *Rhinoceros* gifves, men utan at för öfrigt veta des skiljaktighet från den Enhörnade.

Af denna grund, hoppas jag, at Kongl. Aca- demien så mycket gunstigare lårer anse mitt be- mödande, at i Capska ödemarken uplöka och be-

(*) Han har, t. ex. ritat Svansen på sin *Rhinoceros* yfvig, nästan som på en Ickorn, samt Nosen helt trubbig.

beskrifva et så anseeligt djur som Rhinoceros, hvilket af alla fyrfotade, til Kropps-massan, närmast upkommer emot Hippopotamus och Elefanten.

I anledning af flera, som jag sedt lefvande och jagat, samt af trenne Hannar, döds-kutne, hvilka jag närmare undersökt och afritat, har jag författat den beskrifning jag nu får den äran at meddela.

Kropps-skapnaden och delarnes förhållande sig imellan, kan lättast inhämtas af Ritningen, Tab. IX. Mulen eller Nosen spetsar sig tillsammans, ej allenast ofvan och under ifrån, utan äfven ganska märkeligen på sidorna, nästan såsom på en Skylpadda, men öfra Låppen är något längre, enligt ritningen. Ögonen äro små och insunkne. Hornen äro tillförene för väl kände, at af mig behöfva närmare beskrivas; jag får allenast tillägga, det bägge könen hafva dem af lika skapnad, samt at jag tyckt deras storlek ej alltid vara proportionerad efter kroppens. Ej heller förhåller sig storleken af det främre och det efterste hornet, sig imellan, alltid i samma proportion, undantagande at det främste alltid är störst. Huden eger aldeles ingen af de stora fällar; som på Enhornade Rhinoceros befinnas, men är dock skroflig och knottrig, til vid pass en tums tjocklek; til färgen något mörkare än ask-grå, då man undantager ljumsken, därest den är mycket mindre tjock, nästan helt slät och människofärgad. Djuret kan lågas aldeles hår-bart, undantagande några glefa mörka, vid pass tums långa bårstlika hår, i brådden

den eller kanten af öronen, likaledes vid yttersta spetsen af *Svansen*. Denne är af vid pass en mans tummes tjocklek, från sin Basis småningom aftagande til spetsen, hvilken är framåt och sårdeles bakåt något utvidgad samt rundad, men på sidorna plattad. På den här af formerade kanten sitta tums eller half-tums långa och styfva hår, af hvilka de, som mot djurets kropp veta, befinnas til en del afnötte. Intet tecken utvartes kan märkas til Scrotum, och föga til något præputium, dock är öppningen, därest Membrum masculi framkommer, vid pass såsom på Hållar, och sjelfva membrum någorlunda liknande Håstens, således aldeles skiljaktigt från det, som Rhinoceros unicornis skal ega, hvilket, enligt Herr PARSONS i Philos. Transact. gifne ritning och beskrifning, skal likna en *fleur de Lis*.

Föttren hafva, såsom ritningen utvisar, föga större omkrets, än benen, frammantil försedde med 3:ne ej mycket utstående hofvar, af hvilka den medlersta är störst och mera rundad: inunder består foten af en mera calleus hud, lik som på Elephanten, samt är, då man undantager kanterna, som formeras af hvardera hofven, samt en echancrûre i hålen, til sin figur någorlunda cirkelformig.

Oaktadt åtskillige Enhornade Rhinoceroter, tid efter annan, blifvit förde til Frankrike och England, afritade och beskrifne, har dock beklageligen Anatomien af et så stort och märkligt djur hittills varit försummad. Jag var därför så mycket mera nyfiken och angelågen, at i Afri-

canska ödemarken se och i akt taga den invårtes skapnaden af *Rhinoceros bicornis*. Huruvida detta kunnat lyckas för mig, är genom följande utdrag af min Journal at inhämta.

- - - Den 17 Dec. 1775, om aftonen, anlände jag til Qvammedacka källa, en nu til större delen uttorkad vatten-pöl och et dricksställe för Lejon och andra vilda djur. Jag beflöt at där campera några dagar, för at, jämte Herr IMMELMAN och nio mina Hottentotter, lura på Rhinoceroter, hvilka där, jämte Bufflar, plågade våltra sig i gyttjan. Den 19 hade vi den lyckan, at skjuta 2:ne stycken Rhinoceroter, vid pass en Svensk mil ifrån vårt Camperings-ställe, men föranlåtos at lemna dem orörde til följande dagen. Den 20 om morgonen, i sällskap med Herr IMMELMAN jämte 4 Hottentotter, blefvo vi hindrade genom jagande efter en Troupe Capske Elgar (Capske Elands) så at vi ej förr, än kl. 10, til de skutne Rhinoceroter anlände; det var nu, så vål som gårdagen, ganska varmt, hvarigenom röta redan slagit sig til såret, så at en blodfragga pöste utur det samma. Jag bød til med mitt manskap, in alles 5 personer, at omvåltra den på sin buk stupade och liggande *Rhinoceros*, men förmådde ej röra den samma. Jag fann nogsamf härvid, at mine Hottentotter voro altför late och ovillige hjälpare. Det var dock den mindre af de 2:ne Rhinoceroter jag utsedt för Anatomiseringen; han var $11\frac{1}{2}$ fot lång, af 12 fots circumference samt $6\frac{1}{2}$ à 7 fots högd, som jag kunde tycka, om den varit uprest på sina ben.

I den

I den ställning derföre, som det obåkeliga djuret låg, uppskars och, efter våra knifvars ofta förnyade brynande, bårtogs, på vänstra sidan, en stor flisa af den tjocka huden. Köttet befans dock ännu under den samma tårkt, något deraf lades på glöden, äts, och var, i mitt tycke, smakeligt nog, nära liknande svin-kött, men mycket gröfre. Under detta, höggo vi med hand-yxan en öppning på Ref-benen: med slitande och skårande hulpos vi åt at uttömma buk-caviteten; jag gjorde som skyndsammast ritningar, afmätning och beskrifning öfver dessa delar, hvarefter Diaphragma bårtogs, och en naken Hottentott til hälften inkröp i aset, för at uttaga lungorna och hjärtat. Som genom skottet uti de stora lung-ådrorne, Djuret fått sin bane, voro lungorna redan anstuckne, och de, så väl som lefver och mjälte, hade ej varit många minuter i öppna luften, förr än de började puffa och fermentera; starka hettan af middags-solen, törst och stank kunde ej längre uthärdas. Jag nödgades sluta, sedan jag blott hunnit utröna följande.

Rhinocerotis bicornis inelstör likna, som jag kunde tycka, närmast Hästens; således hörer detta djur, oaktadt med horn försedt, ej til de Idissande, utan til dem, som vi plåge kalla af Ister kynne. Magens längd har jag glömt anteckna, den var, som jag kan minnas, vid pass af 3 à 3½ fots längd, til skapnad någorlunda lik Hästens. Tubus intestinalis, imellan magen och et stort cæcum, var allenast 14 Svenska alnar eller 28 fot lång, öfver alt af nästan samma diameter, neml. vid pass en half fots eller en

hands bredd. Intestinum cæcum var vid dess början en aln bredt, liksom magen, samt $8\frac{1}{2}$ alnar långt, således circa dubbelt längre än magen, det var dubbelt upfästadt under ryggraden, samt slutade sig uti vid påfs $1\frac{1}{2}$ fots långt Rectum. Njurarne voro af en fots diameter, mjälten knapt en fot bred men 2 alnar lång. Hjertat $1\frac{1}{2}$ fot långt, och på bredden ej mycket mindre. Den högra lungans lob var tecknad med en incisure, för öfrigt odelt, samt af 2 fots längd: den vänstra bestod af 2 lober, af hvilka en liten var närmast hjärtats basis. Lefren befans från höger til vänster af $3\frac{1}{2}$ fots bredd, til sin djuplek eller uppifrån nedåt, såsom hängande i djuret, $2\frac{1}{2}$ fot, den bestod af 3 större, nästan lik-stora väl åtskilde lober, och desutom af en liten lob, likasom et fots utskott ifrån lefrens concava sida vid middelen af dess öfre kant. (*) Ingen Gallblåsa eller tecken dertil kunde märkas, hvaruti Rhinoceros äfven är lik Hästen. När jag då sluteligan skulle lemna Rhinoceros, öppnade jag dess väl stinna mage, för at utröna, hvad djuret brukade förtära? Dess innehåll var aldeles osmält och helt friskt, bestående af söndertuggade rötter och qvistar, af hvilka någre ännu befunnos så store som fingerstumpar; til en stor del hade djuret äfven ätit succulenta växter, af hvilka jag tyckte mig igen-

(*) Til ytterligare nöje för Zoologer, torde jag framdeles få tillfälle at i någon särskild bok gifva Ritning på Rhinocerotis och flere Capiske djurs Anatomie, hvarigenom delarnas skapnad kan uttryckas, samt jämförelse med andra djur ske, långt bättre och lättare, än med beskrifning.

igenkänna en och annan stråf samt taggig *Stapelia*. Hela detta innan-krämet spridde ifrån sig en rått stark och ej obehagelig krydd-lukt, som til en stor del förtog den stank, som upkom från de ruttnade innan-måten. Någon lärdeles mig okänd Växt eller, troligare, Rot, lärer förorsakat det måsta af denna krydd-lukt? Uti sjelfva Djurets träck, som liknar Håstars, men är mycket torrare, samt af vid pass en hands bredd eller 4 tumes Diameter, igenfinnes en myckenhet af Bark-fjäll samt trä-fibrer, och derigenom skiljer den nästan endast ifrån träcken af Hippopotamus, hvilket djur blott äter gräs. Jag räckte min hand in i djurets half-öpnade munn, och befann tungan helt mjuk, tvårt emot hvad man inbillat sig, neml. *quod lambendo trucidat*. Jag blef äfven förvånad, at ej finna några fram-tänder, hvilka verkligen hos *Rhinoceros bicornis* saknas, såsom af hosföljande ritning samt det Cranium af detta Species jag medbragt, kan oemotlågelsen bevisas. Det med prickar vid Cranium tecknade, utmärker hornens samt läpparnes ställning och läge.

Dessa sistnämnde äro ganska tjocke och styfve. Hornen äro fästade med en brosk, (*per syndrosin*) &c. Delarnes vidlyftigare beskrifning torde jag för min Journal eller något lämpeligare tillfälle få uppskjuta, likaledes nödig undersökning om flere Hr Grefve BUFFONS, så väl som Herr DAUBANTONS, mindre tillförlåteliga tankar och slutsatser, om den enhornade *Rhinoceros*, utom flera djur. Här bör likväl ej oberördt lemnas, det Hr BUFFON, Tom. XI.

X 3

pag.

pag. 186 i Noten, utan skål anklagar Hr KOLBE, för at hafva beskrifvit det mindre hornet sittande i råt linea bakom det andra, och i pannan, - - - aldrig kunna de 2 hornen sitta så långt ifrån hvarannan, låger Herr BUFFON, ty på de horn, som bevaras i SLOANS Museum, är allenast 3 tums afstånd imellan det större och mindre. Denna anmärkning böre vi dock blott såsom förhastad anse, ty nog vet en lå ypperlig Zoolog, som Herr BUFFON, at hvarje näsa och nos gränfar til en panna. Således, då et horn sitter på nosen af Rhinoceros, kan det andra sitta och sitter verkligen i pannan, ehuru det är blott 1, 2 eller 3 tums afstånd imellan hvardera, om det ån vore lå godt som ingen distance dem imellan, enligt KOLBES ritning: åfven en lå slåt figur hade varit fullkomligen tilräcklig at betaga all irring i denna delen.

För öfrigt är åfven nödigt at varna, det ingen, i anledning af Herr BUFFONS tanke om den Enhornade Rhinocerotis parning, nemligen, som skulle den ske *croup à croup*, må tillämpa den på den Tvåhornade, ty efter all sannolikhet, är denna mening, i anseende til bågge Rhinocerotis species, orimlig, emedan på de 2-hornade, som jag undersökte, var Penis belågen lå långt fram under buken, som på Håstar, och mycket kårtare i proportion. På den här beskrifne, var den allenast 7 à 8 tum, som kan ses af det specimen jag medbragt. Herr BUFFON beskrifver Penis på den Enhornade ån kårtare. Han nämner annars ej et ord om samma Membri belågenhet, utan endast stöder sin gissning derpå,
at

at djuret observerats böja Penis bakåt, och så-
 leds kastar sin urine i samma direction. Men
 detta kan ju ske för snyggheten skull, hålft som til
 ex. *Bicornis* verkligen har ganska fin luckt och
 tyckes ålska snygghet, i det han har sina vissa
 ställen i buskarne at ställa på. Är det ej långt
 rimligare at föreställa sig, det til ex. *Unicornis*,
 har en *Musculus erector*, at styra en annan väg,
 då det behöfves?

I Africa håller sig *Rhinoceros* stilla, under
 det heta af dagen, samt väljer aftnar och morg-
 nar, kanske ock natten, til sin betes-tid; söker
 sumpiga ställen at vältra sig i lera och gyttja,
 hvarigenom man merendels finner detta djuret
 hvitgråare, än det naturligen är. Man får dock se
 honom mera mörk, då han är jagad, ty oakadt
 den tjocka huden, skal *Rhinoceros* dock svettas,
 så at den skorpnade gyttjan eller leran upblötes.
 Detta hafva de, som jagat *Rhinoceros* för lång-
 re vägstycken, för mig intygat. Detta instäm-
 mer ock, med hvad jag hade tillfälle at obser-
 vera på en jagad *Rhinoceros*, som på 40 à 50
 steg nära passerade förbi min vagn, lyckligen
 utan at se och förstöra den samma; ty samma
 djur var mycket mörkare än de öfrige jag sedt.
 När man härtil påminner sig, at den *Rhinoce-
 ros unicornis* i England, som Hr PARSONS låg,
 plågade råcka *Membrum* utom des Theca, när
 man frotterade buken, så är väl ingen tvifvel
 på, at ju *Rhinoceros* har känsla. Det kan såle-
 des ej vara annat, än af blott glömska och för-
 hastande, som den vidtberömde Herr Grefve
 BUFFON nekar känslan hos *Rhinoceros*, fastän
 X 4 han

han citerat och nyttjat Herr PARSONS beskrifningar.

Rhinoceros bicornis har ej stark syn; förmodeligen i anseende til de i proportion varande små och insunkna ögonen. Jag har några gånger, både med flit och oförvarandes, kommit Rhinoceros från 15 til 50 steg nära, utan at vara skyld af något, och ändock utan at blifva sedd. Deremot har djuret mera hjälp af sin luckt och sin hörsel, til varning för fiender och til någon erlåttning för det som brister i synen. Minsta ovanliga buller kommer honom derföre at vara på sin vakt, och at länge, som man plågar låga, spänna up öronen, stå och klippa med dem eller lysna. Man bör akta sig ganska sorgfälligt för at åfven på längre håll nalikas Rhinoceros, då man är på vind-sidan om den samma, ty lå snart en människas exhalation eller luckt är med vinden förd til honom, rusar han snör-rätt fram, följande sit våder-korn. Herr IMMELMAN i mitt sällskap var en gång i en sådan ledsam belågenhet, nära at förtrampas eller kastas öfverända, jämte sin häst, hade ej dennes eldighet och råddhåga, genom några snedsprång utur vågen, räddat sig sjelf och sin rytare. Då Rhinoceros dymedelst förlorade våder-kornet, vände han sig på sidorne förgåfves at igenfinna det, och sedan flydde sjelf.

Detta samt flere anledningar komma mig at tro, det ej någon ilska, utan snarare råddhåga och mistroende, i anseende til svaga synen, komma Rhinoceros at efter hörsel och luckt bruka sin styrka til anfall, och at straxt derpå fly. Man
har

har berättat mig, til ex. at den kastat vägnar och oxar öfver ånda, och derefter genast flydt. En Fru lefde ännu i Cap, som blifvit uptagen på hornet af Rhinoceros, samt oskadd kastad på en sida, hvarefter djuret tog flykten.

Herr PENNANT, i sin *Synopsis of Quadrupeds*, berättar sig i England hafva sedt en stor blesfure, nu låkt, på en Herre, kommen från Ostindien, därest en Rhinoceros upsprättat dess buk med sit horn, samt genast sjelf tagit til flykten. Då Rhinoceros märker sig ej hafva hjälp af hörsel eller lukt, flyr han alltid och låter sig jagas. Om djurets låte kunde jag på efterfrågan ej få veta något, men en Rhinoceros-ko, jämte kalf, på hvilka jag smög mig 2 årskilda gånger och lossade min bössa, låto höra sig med håftigt blåfande eller snyfande, på lätt som en skrämd häst, men mycket starkare, under det de gjorde små hastiga svängningar, för at få rätt på sin fiende.

I anseende til nyttan af Rhinoceros, må kårteiligen lågas, at den af somliga omtalte Medicinska, troligen är inbillad. At hornen svarfvas pipskast och bågare, af huden uptåljas och uphyflas karbaser, kallade i Cap, Jambocks; de äro, i anseende til någon genomskinlighet, tjocklek och styrka, samt den smårta slag deraf förorsaka, mycket begårlige, nyttjas äfven som rid-spön, och betalas med en half, til en hel Riksdaler. Köttet nyttjas til mat af åtskillige, sårdeles af Hottentotterne; fettet plågar, så vål som Hippopotami, föras til Cap, och såljas nästan så dyrt som Smör, i hvars ställe det nyttjas både på bröd och til matlagning.

Rhinoceros bicornis.

Akret Sc.